

Ireneusz ŚWITAŁA

REFLEKSJE NAD „FIDES ET RATIO” JANA PAWŁA II

Fides et ratio. Cała treść encykliki zawiera się w tych dwóch prostych terminach. Koncept wiary jest dominujący, ponieważ poprzez niego człowiek, zdając sobie sprawę z głębokiego charakteru misterium, zbliża się do jego poznania. Rozum natomiast zajmuje obszary świadomości jemu przeznaczonej.

Można by doszukiwać się w takim tytule pewnej formy dualizmu. Wątpliwości te zostają jednak natychmiast rozproszone, ponieważ „wiara i rozum są jak dwa skrzydła, dzięki którym duch ludzki unosi się kontemplując prawdę”.

Głównym celem jest prawda, ale człowiekowi są dane również cechy, dzięki którym może ją poznawać. Całą encyklikę charakteryzuje prawda. Dokument ten jest hymnem na cześć rozumu, aby ten mógł odzyskać w pełni należne mu miejsce w historii. Filozofia jest poszukiwaniem prawdy. Narodziła się jako pragnienie zrozumienia przez człowieka sensu wszystkiego, przede wszystkim zaś była próbą zrozumienia siebie samych i świata. Znaczącą jest obserwacja Jana Pawła II uczyniona już na początku swego dokumentu: „.... w różnych częściach świata, gdzie rozwijały się różne kultury ludzie jednocześnie zaczęli stawiać sobie podstawowe pytania towarzyszące całej ludzkiej egzystencji: Kim jestem? Skąd przychodzę i dokąd zmierzam? Dlaczego istnieje zło? Co czeka mnie po tym życiu? Pytania te, są obecne w świętych pismach Izraela, znajdujemy je w Wedach, jak również w Awestach; spotykamy je w pismach Konfucjusza czy Las-Tse, w przepowiadaniu Tirthankhary i Buddy; są obecne w poematach Homera czy w tragediach Eurypidesa i Sofoklesa, podobnie jak w pismach filozoficznych Platona i Arystotelesa. Wspólnym źródłem tych pytań jest potrzeba sensu, którą człowiek od początku bardzo mocno odczuwa w swoim sercu: od odpowiedzi na pytania zależy bowiem, jaki kierunek winien nadać własnemu życiu”. (nr 1)

Prawda jest więc podstawowym tematem encykliki, jednak tylko prawda teoretyczna, lecz prawda pociągająca za sobą pytanie o sens egzystencji ludzkiej,

prawda znajdująca ostateczną odpowiedź w Bogu.

Głęboko chrześcijański charakter dokumentu orientuje całą egzystencję ludzką i odpowiedź na pytanie o sens istnienia na osobę Jezusa Chrystusa. W nim bowiem, Bogu, który stał się człowiekiem, teologia i filozofia znajduje punkt wspólny, taki, który ani jednej, ani drugiej nie pozbawia niczego. W Chrystusie bowiem człowiek otrzymuje dar całej prawdy.

Filozofia i wiara nie są dwoma momentami drugorzędnymi w życiu człowieka, ale podstawowymi. Tak więc, wezwanie silne i wyraziste, jest stosowne i aktualne. Zdolność poszukiwania prawdy i rozważania na jej temat stanowią początkową formę filozofowania, które przypisane jest każdemu człowiekowi. I właśnie na mocy tego, co on doprowadza do końca w procesie tworzenia: „... człowiek zaś jest z natury filozofem” (nr 64).

Na tej samej zasadzie, wiara jest aktem, za pomocą którego każdy manifestuje swoją zdolność powierzenia siebie drugiej osobie oraz wejścia w związek zaufania i miłości. Te elementy kształtują człowieka w jego wewnętrznej strukturze i charakteryzują go wewnątrz całego procesu kreacji. Nacisk, z jakim Jan Paweł II podkreśla zainteresowanie, które wszyscy powinni wykazywać na ten temat, jest wg ostatnich badań, służbą, jaką pełni w stosunku do ludzkości, a nie ingerencją w sprawy, które nie należą do jego kompetencji.

Jedno z rozważań dotyczy jedności i autonomii, gdzie do odzyskania nawoływana jest filozofia. Encyklika rozwinie ten argument kilkakrotnie w różnych rozdziałach w sposób dogłębny i osobliwy, co zasługuje na szczególną uwagę.

To jednak, co należy zaobserwować od samego początku, to przeświadczenie wyrażone w sposób niedwuznaczny, iż rozdzielanie wiary od rozumu doprowadziło do ich obopólnego zubożenia.

Pokazuje to wyraźnie papież, kiedy pisze: „Rozum, pozbawiony ze strony Objawienia, podążał bocznymi drogami, na których istniało ryzyko zagubienia jego ostatecznego celu. Wiara, pozbawiona oparcia w rozumie, skupiła się bardziej na uczuciach i przeżyciach, co stwarza zagrożenie, że przestanie być propozycją uniwersalną” (nr 48).

Można więc pojmować encyklikę w głębi tej świadomości i precyzyjnego wyboru. Rozważywszy wszystko, można stwierdzić, że Jan Paweł II ukazuje jedność wiary i rozumu.

W *Fides et ratio* analizie papieża zostały poddane dwie perspektywy: filozoficzna i teologiczna. W świetle pierwszej z nich największy nacisk został położony na relację prawda — wolność, z oczywistymi implikacjami dla problematyki etycznej i moralnej. Ze stanowiska drugiej podniesiona zostaje poważna kwestia nauczania teologii moralnej i „obowiązku głoszenia niezgodności pewnych kie-

runków myśli teologicznej oraz niektórych twierdzeń filozoficznych z prawdą objawioną”.

W *Fides et ratio* podmiotem jest prawda jako taka; w swoim ujęciu teologicznym i metafizycznym została odniesiona do wpływu, jaki wywiera na przemiany kulturalne i na pojmowanie wiary.

Także i w tym przypadku Jan Paweł II po raz kolejny odwołuje się do rozumu i wiary. Przywołuje pierwotne powołanie myśli filozoficznej, która dąży do pełni prawdy i nie uchyla się od zasadniczego wkładu w pojęcie Objawienia. W teologii natomiast podkreśla niemożność prawdziwej refleksji bez udziału filozofii, ale jednocześnie przypomina, że nie każda filozofia jest zgodna z Objawieniem i wiarą.

Już pierwsze spojrzenie nieomylnie nas informuje, że mamy do czynienia z tekstem, który w pełni obrazuje osobowość papieża ukształtowaną w minionych latach: osobowość filozofa, poszukującego wytrwale prawdy. Ta encyklika to powrót papieża do jednego z tematów, do których zdaje się mieć szczególne powołanie, do tematów najlepiej znanych i przypuszczalnie mu najbliższych. Tutaj nie wypowiada się za niczym pośrednictwem, ale wprost przedstawia swoje poszukiwania, badania, pytania i odpowiedzi, które towarzyszyły mu przez większą część jego życia. Jednak z racji charakteru dokumentu, to co wyraża wykracza ponad jego osobiste doświadczenia jako filozofa.

Fides et ratio jest traktatem filozoficznym i nie reprezentuje żadnego konkretnego kierunku myśli. Encyklika przedstawia doktrynę Kościoła dotyczącą niezwykle dzisiaj istotnych spraw wiary i ewangelizacji. Dążenie do pełnej prawdy jest celem, jaki wyznacza sobie Kościół, ponieważ prawdą jest Chrystus.

SUMMARY

Ireneusz Świtała

The paper concerns the problem of the truth and the mind. A deep, christian character of the encyclical and human existence is reflected upon in it.

Philosophy and faith are the only true basis of man's life.

Encyclical „Fides et Ratio” presents the doctrine of the Church discussing the matter of the faith and evangelization, where Christ is the truth.